

GÜNÜMÜZDE EL SANATLARINA YAKLAŞIM; ÖDEMİŞ İĞNE OYALARI ÖRNEĞİ¹

Arzu EVECEN²
Sema ETİKAN³
Hande KILIÇARSLAN⁴

Atıf/©: Evecen, Arzu; Etikan, Sema; Kılıçarslan, Hande (2017). Günümüzde El Sanatlarına Yaklaşım; Ödemiş İğne Oyaları, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl 10, Sayı 1, Haziran 2017, ss. 321-332

Özet: Anadolu kadının çeyizinin vazgeçilmez bir parçası olan iğne oyaları süslenme amacının yanı sıra farklı formları ile de kadının duygu ve düşüncelerini iletmesine aracılık etmektedir. Geleneksel olarak daha çok ipek ipliklerin kullanıldığı bu sanatın temel biçim ögesi çiçektir. Yöreden yöreye ve anlatılmak istenilen mesaja göre çiçekler yapraklar, dallar v.b. diğer bitkisel öğeler farklı formlara bürünmektedir. Anadolu'nun batısından doğusuna İzmir, Bursa, Balıkesir, Konya, Adana, Ordu, Rize, Maraş, Elazığ gibi birçok yöresinde uğraşılan iğne oyacılığının geçmişten günümüze özgün örneklerinin üretildiği yörelerden birisi de Ödemiş'tir. Ancak gelişen ve değişen yaşam koşulları birçok el sanatında olduğu gibi iğne oyacılığında da bir değişim başlatmıştır. Bu değişim daha çok kullanım amacına yöneliktir. Geçmişte geleneksel olarak kadın ve erkek baş giyiminin bir süsleme ögesi olan iğne oyalarnın yaşam tarzındaki değişim sonucunda bu fonksiyonu azalmış ve bugün yöre kadınları tarafından kolye, küpe, bileklik, saç tokası, fular gibi farklı kullanım amaçları için de üretilmeye başlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: El sanatları, Ödemiş, İğne oyası

Makale Geliş Tarihi: 10.04. 2017/ Makale Kabul Tarihi: 25.06.2017

¹ Bu çalışma, I. Ulusal Sanat Tasarım Sempozyumu'nda sunulan aynı adlı bildirinin gözden geçirilmiş halidir.

² Yrd. Doç., Çankırı Karatekin Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Moda ve Tekstil Tasarımı Bölümü, Çankırı, arzuterli@gmail.com

³ Prof. Dr., Ahi Evran Üniversitesi Neşet Ertaş Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü, Kırşehir, etikansema@gmail.com

⁴ Yrd. Doç., Ahi Evran Üniversitesi Neşet Ertaş Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü, Kırşehir, handearsan@hotmail.com

An Approachment To The Handcrafts Today; The Example Of Ödemiş Needlework

Citation/©: *Evecen, Arzu; Etikan, Sema; Kılıçarslan, Hande (2017). An Approachment To The Handcrafts Today; The Example Of Ödemiş Needlework, Hitit University Journal of Social Sciences Institute, Year 10, Issue 1, June 2017, pp. 321-320*

Abstract: *As an indispensable part of Anatolian women's marriage portion, the needlework is used to express the woman's ideas and feelings as well as being used to dress up. Traditionally and mostly, silk yarns is being used, so the main shape of this art is flower. Leafs, branches etc. and the herbal elements come into different forms depending on regions and message that intended. Needlework is mostly being produced in, from west to the east of Anatolia, İzmir, Bursa, Balıkesir, Konya, Adana, Ordu, Rize, Maraş, Elazığ, and one of the most pelicular examples of needlework can be found in Ödemiş. However, changing and developing life conditions has started an alteration, like in other handcrafts, in needlework concept. This alteration mostly aims to usage. In the past, mostly as an adornment headwear of men and women, the needlework lost its function because of this alteration and now it's also been begun to produce for different uses purposes such as necklace, earring, bracelet, hairpiece and scarf by local women.*

Keywords: *Handcrafts, Ödemiş, Needlework*

I. GİRİŞ

El sanatları, insanın yaratıcılığını ve sanatsal beğenilerini ortaya koyduğu birçok farklı uygulama alanlarında kendini göstermektedir. Bu sanatların içinde yer alan, geleneksel kültürümüzün zarif örneklerinden biri de oya sanatıdır. Geçmişten günümüze birçok kullanım amacına yönelik üretilen oyalara ulusal kültürümüzü oluşturan yapı taşlarındandır.

Kaynaklarda oya ve dantele benzer tekniklerle üretilmiş bazı örneklere M.Ö 3000'li yıllarda antik Mısır, Babil ve Asur'da rastlandığı belirtilmekle beraber, oyalara Türk kültüründe var olduğu biçimiyle başka kültürlerde karşılığı bulunmamaktadır. (Sürür,1983:13' den akt. Ölmez, 2009:88).

Süsleme ve süslenme ihtiyacından doğduğu belirtilen oyalara, farklı kaynaklarda birçok tanımına rastlamak mümkündür. Bu durumda oya sözcüğü, bir kaynakta "ipek ibrişim kullanılarak iğne, tığ ya da mekikle yapılan bir tür dantel", başka bir kaynakta da "süslemek ve süslenmek

ihtiyacını karşılamak için, çeşitli teknik ve malzemelerle yapılmış dar kenar süsü” olarak tanımlanmaktadır (Anonim, 1997: 1404; Şenol, 2009:6).

Birçok farklı kullanım çeşidi ve amacına sahip olan oylar yapımlarında kullanılan tekniğe (araç ve gerece) göre iğne oyası, mekik oyası, firkete oyası, tığ oyası, çengelli iğne oyası v.b., kullanılan malzemeye göre iplik oyası, boncuk oyası, çaput oyası, tel kırma oylar v.b. ve kullanım yerlerine göre mendil oyası, yazma oyası, başlık oyası, tülbent oyası, göynek oyası v.b. olarak sınıflandırılmaktadır (Erbek, 1984:136).

Oyaların kullanılan tekniğe göre sınıflandırılmasıyla ortaya çıkan iğne oyası ise TDK Sözlüğünde (2011) “İğneyle değişik biçimli veya düğümlü ilmekler oluşturularak ve bunlar birleştirilerek yapılan oya” (Anonim, 2011:1157) biçiminde tanımlanmaktadır.

İğne oyasının yapımında araç olarak çeşitli boylardaki dikiş iğnesi kullanılmaktadır. Gereç olarak ise Osmanlı ve Cumhuriyet döneminde, 1960’lı yıllara kadar genellikle ipek ipliği, sonraları ipek-pamuk ipliği daha sonraları pamuk ve sentetik iplik kullanılmaktadır (Onuk, 2000:17).

“Kız beşikte, çeyiz sandıkta” deyimine bağlı kalarak yöreden yöreye farklılık gösteren biçimleriyle Anadolu çeyiz geleneğinin vazgeçilmez bir parçasını oluşturan oylar, genellikle yemeni, tülbent, mendil, kemer veya seccade gibi ürünlerin kenar süslemeleri ile erkek ve kadın giysilerinin süslenmesinde kullanılmaktadır (Anonim, 2010:40; Barışkan, 1976:78; Ergenekon ve Başaran, 1999:131; Ölmez, 2009:89).

İğne oylarında yapılan çiçek ve yaprakların her biri bir motiftir ve kullanıldıkları yere göre farklı biçimde dizilmelerinden bir kompozisyon meydana gelmektedir. Motiflerin dik durmasını sağlamak için saç, at kılı ve ince tel kullanılmaktadır. Daha sonra ise kitre, zamk veya yumurta akı ile kolalama işlemi uygulanmaktadır (Anonim, 1993:145; Özcan, 1997:4)

Oyalarda kullanılan motifler, bitkilerden, insan ve hayvan figürlerinden, geometrik şekillerden, mimariden ve manzaralardan esinlenilerek ortaya çıkmıştır. Genellikle “yaprak oya, gül oya, sümbül oya gibi esinlenen nesnelerin adlarını taşıdıkları gibi, kirpik oya, oğlan perçemi gibi benzerlik anlatan isimler almışlar ya da Selanik oyası, Bursa oyası gibi yapıldıkları yörenin adıyla da anılmışlardır (Anonim,1993:148; Anonim,1997:1404; Ölmez, 2009: 92, Sözen, 1998:208; Koçu, 1967, 183).

Oyalar, aynı zamanda toplum içinde sözsüz iletişimin sağlanmasında da oldukça etkili bir araç olmuştur. Anadolu kadını duygu ve düşüncelerini aktarmada diğer el sanatlarında olduğu gibi oyaların motiflerini kullanmış, paylaşamayan kaderini “sevdim alamadım”, açığa vurmadığı sevincini “şeker pembesi”, özlemine, “yârim ile”, isteğini, “ben gidiyorum sen ardından gel” sevgisini, “çayır, çimen”, nefretini, “biber oyası” olarak adlandırdığı oyalarla ifade etmiştir (Erbek, 1984:135; Özcan, 1997:3). Türk kadınının duygu ve düşüncelerini oyalarla yansıtmaya, farklı tekniklerde yapılan her türden oyanın desen ve motiflerindeki zenginliğinin artmasına da sebep olmuştur.

II. ÖDEMiŞ İLÇESİ İĞNE OYALARININ GELENEKSEL KULLANIMI VE ÖRNEKLERİ

İğne oyalарının geçmişten günümüze geleneğini devam ettirerek farklı kullanım amaçlarıyla yapıldığı yerlerden biri de Ödemiş'tir.

Ödemiş ilçesi, “kuzeyinde Salihli ve Turgutlu, güneyinde Sultanhisar ve Nazilli, doğusunda Kiraz, batısında Tire ve Bayındır ilçeleri ile çevrili olup, Ege bölgesinin en bereketli topraklarından biri” olarak nitelendirilmektedir (Yavuz, 1986:11; Dural, 2004: 129).

Ödemiş'te tığ, mekik, iğne, firkete kullanılarak yapılan birçok oya çeşidine rastlamak mümkündür. Özellikle yöre kadınları tarafından ince bir el emeği gerektiren iğne oyaları çeyiz geleneğinin bir devamı olarak geçmişten günümüze devam eden bir el sanatı olmuştur.

Geçmişte Ödemiş'te oya yapımında kullanılan ipek ipliklerini oyacılar kendileri hazırlamaktaydı. Bunun için kozadan çekilerek pişirilen ipekler daha sonra “soğan kabuğu, ceviz, kara lahana gibi bitkisel boyalarla boyanarak kullanıma hazır hale getirilmekteydi (Anonim, 2013:10). Ancak yöre kadınları bugün ipliklerini hazır olarak satın almaktadır.

Efe oyası, biber oyası, bülbül tükürüğü, gelin camdan baktı, menekşe, papatya, coşturan, gelincik yörede en çok üretilen iğne oyası motifleridir. Kullanılacak yerin üzerine küçük dikiş iğnesi yardımıyla doğrudan yapıldıkları gibi, önceden hazırlanarak ayrıca da dikilebilmektedirler.

Ödemiş iğne oyaları geleneksel olarak, yazma ve çember kenarlarında, “değirme” adı verilen namaz örtüleri kenarlarında, “göynek” denilen giysilerin

kol ve yaka uçlarında, para ve altın keselerinde, karyola takımlarında süslenme öğesi olarak kullanılmaktadır. En önemli kullanımlarından biri de yörenin geleneksel erkek giyimi olan efe giysilerinin aksesuarlarında yer almasıdır. Efelerin baş giysisi olan “alfes” i (tepme yünden yapılmış bir çeşit keçe başlık) saran çemberin, “kefiye” adı verilen ve boyuna sarılan bir çeşit fuların ve saat kesesinin süslemelerinde çeşitli iğne oyaları kullanılmaktadır (Barışta 1988: 90, Yavuz, 2012: 54).

a

b

Şekil 1: Efelerin baş giysisi süslemesinde iğne oyasının kullanımı, a:Kefiye, b:Oyalı çember ile süslenmiş alfes (Ödemiş Yıldız Kent Arşivi ve Müzesi, 2013)

Şekil 1’de iğne oyalارının efe baş giysisi süslemelerinde yer alışı görülmektedir. Efelerin “alfes” lerinin etrafına has ipekten yapılmış ve doğal boylarla renklendirilmiş çemberler sarılmaktadır. Bu çemberlerin etrafına iğne oyaları dikilmekte ya da bazı örnekler çember üzerine direk yapılmaktadır (Yavuz, 2012: 54).

a

b

Şekil 2: Kadın baş giysisinde kullanılan iğne oyaları, a: Değirme (Ödemiş Yıldız Kent Arşivi ve Müzesi, 2013) b:Yazma (Evecen, 2013)

Şekil 2’de kadınların “değirme” ve “yazma” olarak adlandırdıkları başörtülerinin kenarlarında kullanılan iğne oyaları görülmektedir. Değirme, genellikle pamuklu ya da ipekli kumaşlardan yapılan ve tek bir kenarında (ön tarafında) iğne oyası bulunan dikdörtgen formda bir başörtüsüdür. İpek olanı özel günlerde kullanılırken, pamuk olanı gündelik olarak kullanılmaktadır. Değirme kenarına yapılan iğne oyaları yazma kenarına yapılan iğne oyalardan daha geniş boyutlardadır ve değirme kenarına doğrudan yapılmaktadır.

Dört tarafı oya olan yazma ise kare forma sahip olup, geçmişten günümüze “insanoğlunun süslenme ve süsleme ihtiyacı ile başlamış el sanatlarından biri” olarak tanımlanmaktadır (Akbiç,1977:109). Ödemiş ilçesinde geleneksel kullanıma uygun olarak yazmalar değirmelerin ya da “zar” adı verilen sokak giysisinin altında saçların örtülmesi amacıyla kullanılmaktadır. Yazmaların üzerindeki desenlerine uygun olacak renklerde iğne oyaları da bu örtülerin dört tarafına dikilmektedir.

Şekil 3: Biber oyası (Ödemiş Yıldız Kent Arşivi ve Müzesi, 2013)

Şekil 4: Göynek çeşitleri ve kenarlarında kullanılan iğne oyaları (Gelen, Ödemiş, 2013)

Şekil 4’de iğne oyalalarının göynek kenarlarında kullanımına örnekler görülmektedir. Ödemiş ilçesinde erkek ve kadınların kullandıkları “göynek” ipek, pamuk ya da ipek ve pamuk ipliği karışık olarak dokunan bir çeşit iç çamaşırdır. Geleneksel bir giysi olan göyneğin yaka ve kol uçları genellikle iğne oyalıdır ve kadınlar tarafından kullanılmaktadır.

Şekil 5: İğne oyalı para kesesi çeşitleri (Ödemiş Yıldız Kent Arşivi ve Müzesi, 2013)

Şekil 5’de iğne oyalalarının Ödemiş ilçesinde geleneksel olarak kullanımına başka bir örnek olarak para keseleri görülmektedir. Kumaştan yapılmış ve kenarları çeşitli iğne oyası örnekleri ile süslenmiş bu keseler erkekler tarafından para, tütün, tarak v.b. eşyaları taşımak için kullanılmaktadır. (Erbek, 1984:140).

III.ÖDEMİŞ İLÇESİ İĞNE OYALARININ GÜNÜMÜZDE KULLANIMI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Ödemiş ilçesinde kadınların el sanatı uğraşları arasında, çoğunlukla iğne oyası, tığ oyası, örgü, dantel, mekik oyası, kanaviçe, tel kırma, hesap işi yer almaktadır. Kadınlar bu el sanatı uğraşları ile hem kendi ihtiyaçlarını karşılamakta hem de aile bütçesine katkı sağlamaktadırlar.

İlçe merkezinde yöre kadınlarının bu üretimlerinin tanıtım ve satışlarının yapıldığı bir pazar kurulmaktadır. “Kadın el sanatları pazarı” olarak adlandırılan ve her hafta cumartesi günü kurulan bu pazar, Ödemiş halkı tarafından büyük ilgi gördüğü gibi, çevre illerden de bireysel ya da acentelerin tur programları kapsamında ziyaret akınına uğramaktadır.

Yöre kadınları pazarda, bu el sanatı uğraşlarını geleneksel tekniklerle ve geleneksel kullanımına yönelik sürdürmelerinin yanı sıra zevklerini, becerilerini ve yaratıcılık güçlerini kullanarak yeni ürünler de tasarlamakta ve alıcıların beğenisine sunmaktadırlar. İğne oyaları da aynı şekilde hem geleneksel ürünler hem de farklı kullanım amaçları için tasarlanmış yeni ürünler olarak pazarda yerini almaktadır. Sandıktaki iğne oyaları, yazma kenarlarından çıkarılarak her türden giyim, takı ve ev eşyasında süsleme amaçlı kullanıldığı gibi, eski iğne oyası motifleri farklı teknik ve malzemeler kullanılarak yeniden üretilip farklı tasarımlarda hayat bulmaktadır. Geleneksel kültürü yaşatmak ve aile bütçesine katkıda bulunmak amacıyla üretilen bu yeni ürünlerin, kullanım alanları çeşitlilik göstermekle beraber daha çok aksesuar olarak tasarlandıkları görülmektedir.

a

b

c

Şekil 6. a,b,c: Yazma kenarlarındaki iğne oyalının eski ve yeni kullanım örnekleri
(Bakır, Ödemiş, 2013)

Şekil 6'da geleneksel olarak yazma kenarında kullanılan ve sandıktan çıkarılan iğne oyalarının, kolye olarak yeniden tasarlanmış örnekleri verilmektedir. Yazma ve çember kenarlarındaki oyalara takılarda genellikle üç farklı şekilde kullanılmaktadır. Şekil 6a'da yer alan yazma kenarında bulunan ve yörede "yıldız oyası" olarak adlandırılan iğne oyası, yazma kenarından çıkarılıp sadece doğal taşlar ve boncuklarla süslenerek yeni ürüne dönüştürülmüştür. Şekil 6b'de yer alan diğer bir ürün ise yine yazma ya da çember kenarındaki iğne oyası örneğinin birebir aynısının yörede "kaymakçı ipeği" adı verilen bir iplikle yeniden yapılan örneğidir. Şekil 6c'de ise "menekşe" adı verilen iğne oyası örneğinin yine kolye olarak tasarlanması görülmektedir. Ancak bu ürün tekniği farklı olarak tığ ile üretilmiş ve boncuklarla süslenmiştir.

a

b

c

d

e

f

Şekil 7a,b,c,d,e,f: Efelerin baş giysisi süslemesinde yer alan iğne oyalara yeni kullanım örnekleri (Bakır, Ödemiş, 2013)

Şekil 7’de Efelerin baş giysisi süslemesinde yer alan iğne oyası örneği ile oluşturulmuş tasarımlar görülmektedir. Geleneksel kullanımından dolayı “efe oyası” adı verilen bu örnek bugün renk ve boyut değiştirerek kolye (Şekil 7a,b,c), bileklik (Şekil 7d), küpe (Şekil 7e), fular (Şekil 7f) gibi aksesuarlara dönüştürülmüştür. Bu tasarımları geleneksel üretiminden ayıran, kullanılan teknik ve malzemedir. Geçmişte sadece ipek ipliği ve iğne kullanılarak yapılan oylar, günümüzde ipek ipliğin nadir bulunması ve yüksek maliyetli olması nedeniyle daha çok naylon iplikle üretilmekte ve bazılarında da iğne yerine tığ kullanılmaktadır. Bir diğer farklılık ise geçmişte oylarının kenarlarının dik durması için kullanılan at kılının yerini günümüzde misina ipliğinin almasıdır.

a

b

c

d

e

Şekil 8a,b,c,d,e: İğne oylarının farklı tasarımlarda kullanılan örnekleri (Bakır, Ödemiş, 2013)

Şekil 8'de Ödemiş ilçesinde yapılan farklı iğne oyası örneklerinin yine boyunluk (Şekil 8a), yüzük (Şekil 8b), saç bandı (Şekil 8c), saç tokası (Şekil 8d,e) gibi çeşitli aksesuarlar için geleneksel kullanımının dışında yeni ürünlere dönüşmesi görülmektedir. Bu örneklerde de görüldüğü üzere iğne oyaları, günümüzde yöre kadınlarının çağdaş dünyaya ayak uydurma çabalarıyla ortaya koydukları tasarımları ile geçmişi günümüze taşımada önemli bir unsur haline gelmiştir.

IV. SONUÇ

Ödemiş el sanatları arasında iğne oyacılığının köklü bir geçmişi bulunmaktadır. Yörede uzun zamandır geleneksel kadın ve erkek giyiminin temel süsleme elemanı olan iğne oyaları bugün bu kullanımlarını devam ettirmelerinin yanı sıra yine süslenme ve süsleme amaçlı olarak farklı ürünlere dönüşmeye başlamıştır. Geçmişte çoğunlukla yazma, çember, değirme ve göynek kenarları ile efe baş giysisi süslemelerinde yer alan oylar artık kolye, küpe, bileklik, saç tokası, fular gibi kadın giyim aksesuarlarının yapımında kullanılmaya başlanmıştır. Sandıktan çıkarılan iğne oyaları yeni tasarımlarla başka ürünlere dönüştürülürken, bazı ürünler için ise yeni üretimler yapılmıştır. Bu yeni üretimlerin bazılarında malzeme ve teknik de değişmiş, dikiş iğnesi kullanılarak ipek ipliği ile üretilen iğne oyalalarının yerini tığ ve naylon iplik ile üretilen ürünler almıştır. Bu değişimin arkasında yatan faktörlerin başında ticari amaçlar gelmektedir. Yöre kadını eskiyi yeniden tasarlayarak ve buna uygun yeni üretimler yaparak aile bütçesine katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Bu tasarımları ortaya koyarken de üreticiyi tüketici talepleri, moda ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak ortaya çıkan hammadde yönlendirmektedir. Bütün bunlar bugün yörenin geleneksel iğne oyacılığını farklı bir konuma taşımıştır. Günümüz Ödemiş iğne oyaları çevre illerden özel olarak gelenen ilçe pazarının en önemli ürünü haline gelmiştir. Fonksiyon, boyut, malzeme, teknik ve renk değişimine uğramasına rağmen yörenin kültürünü yansıtan bir ürün olma özelliğini hala koruyan iğne oyalalarının devamlılığını sağlamak açısından bu yeni tasarımlar önem taşımaktadır. Bu durum gelişen ve değişen yaşam koşullarına el sanatlarımızın uyum sağlaması ve direnmesi açısından önemli bir örnektir.

KAYNAKÇA

- ANONİM, (1993), *Türk El Sanatları*, Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma Ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.
- ANONİM, (1997), *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, Cilt 3, İstanbul.

- ANONİM, (2010), *İğne Oyaları*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- ANONİM, (2011), *Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük*, Ankara, 11.Baskı.
- ANONİM (2013). *Ödemiş*, Küçükmen deres Havzası Doğa, Kültür ve Turizm Rehberi, Ödemiş.
- AKBİL, Fatma. (1977), *Türk Yazmacılık Sanatı*, Kültür ve Sanat Dergisi, (1)5, 109-114.
- BARIŞKAN, Aysel. (1976), *Anadolu İşleme Sanatı*, Kültür ve Sanat Dergisi, 4, 78-86, Ankara.
- BARIŞTA, Örcün. (1988), *Turkish Handicrafts*, Ankara, 974.
- DURAL, Halil. (2004), *Ödemiş Tarihi*, İzmir, 1. Baskı.
- ERBEK, Güran. (1984). “Erkek Oyaları”. I. Ulusal El Sanatları Sempozyumu Bildirileri, 18, (ss.135-146).
- ERGENEKON, C., BAŞARAN, F., (1999). “Oyaların El Dokumalarında Değerlendirilmesi”. 2000’ li Yıllarda Türkiye’ de Geleneksel Türk El Sanatlarının Sanatsal, Tasarımsal ve Ekonomik Boyutu Sempozyumu Bildirileri, Ankara, (ss. 131-133).
- KOÇU, Reşad Ekrem. (1967), *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, Ankara, 1. Baskı.
- ONUK, Taciser. (2000), *Osmanlı’dan Günümüze Oyalar*, Ankara, 1. Baskı.
- ÖLMEZ, N Filiz. (2009), “Isparta Scarf Oya Making On The Triangle Of Tradition-Income-Education”, Proceedings of the 4th International Scientific Conference, no:4, (ss. 88-97).
- ÖZCAN, Fatma. (1997), *Nallıhan Yöresinde İğne Oyacılığı*, Ankara, 1. Baskı.
- ÖZEL, Mehmet. (1992), *Folklorik Türk Kıyafetleri*, Ankara, 1. Baskı.
- SÖZEN, Metin. (1998), *Geleneksel Türk El Sanatları*, İstanbul,1. Baskı.
- ŞENOL, Sevgi. (2009), *Geçmişten Günümüze Boncuk Oyalarımız*, Bursa, 1. Baskı.
- YAVUZ, Begiç Galip. (1986), *Ödemiş Belediyesi Belde Yıllığı*, Ödemiş.
- YAVUZ, Begiç Galip. (2012). *Yukarı Küçükmen deres Havzasında Zeybekler*, Ödemiş, 3. Baskı.

Kaynak Kişiler

- Aynur BAKIR, 36 yaşında, Kadın el sanatları pazarı, Ödemiş.2013
- Şakir GELEN, 45 yaşında, Ödemiş Çeyiz Evi, Ödemiş. 2013